

XIII.

Åabenbarede Lære

eller

Guds Ord,

som Kilden til Folke-lykksalighed.

En Tale,

holden i det Kongelige Norske Videnskabers = Selskabs høj

tidelige Møde paa Hans Majestet Kongens

Fødselsdag den 29 Januar 1794.

af Vicepræsens Biskoppen

Dr. Johan Christian Schonheider,

Strophomena

1811

1812

Strophomena in the Silurian

Strophomena

Den Sandhed, som allerede Plato paa sin Maade har sagt, at en Stats Lykkelighed beroer derpaa, at Kongen tænker og handler som ægte Philosoph, og at Folket med ham dyrker Philosophie, maa efter den Dyrkelse, den Christendommen har givet Europas Nationer, og efter dens Veiledelse til Lys og Lykkelighed, udvortfres saaledes! Lykkelig er den Nation, hvis Meninger og Grundsætninger om Retfærdighed, Rigtig, Dyd, hvis Wiisdom til at søge Gud og Lykkelighed, ere hentede af den guddommelige Kilde, som er aabnet i de Aabenbarelses, dem Gud har givet Verden; Lykkelig den Konge, som gransker den Wiisdom; lykkelig den Stat, hvor Love og Sædvaner og Meninger om Ære, Dyd og Velstand ere dannede efter de Forkyndelser, dem Gud ved bitterliggjorte Begivenheder, ved tydeligen bemyndigede Sendebud, har talt til Menneskene. Som Borgen for denne Sandhed vil jeg nævne tvende Folketyrere, hvis Gylbighed neppe bliver vraget. De to sjeldne og med det Tilnavn af store uden Navnets Misbrug udmærkede Kongers, Carl, og Alfred de Westfavers Konges, Levnets Bedrifter. Handlinger veje mere til at bevise, end Magtsprog. Det er ikke vanskeligt at finde Carl retfærdiggjort for Beskyldning af hadelig Graadighed efter at erobre Lande og undertvinge uskyldige Mennesker. Hans Krige begyndte med aftvungen Forsvar mod de vilde Saxer og Westphalinger, som foruroligede hans Lands
Grænd

Grændser. Deres Erløshed i at bryde de ved Sejre dem aftungne Fredsslutninger, nødte ham til at undertvinge Bitteskind, som han ved sin ædelmodige Behandling bragte til Christendommen. Til Italien blev Carl kaldet, for at forsvare det mod de ufredelige Longobarde, og det var kun efter flere Fredsbrud fra deres Side, at han tog Kronen fra Desiderius. Carl var ligeledes af de spanske Konger kaldet til Hjælp mod de erobrende Saracener, og det var ægte Ridderaad, hvormed han og hans Helte førte denne Krig ved Pyrenæerne. Det var vel fortjent og en majsommelig vunden Væreløn, den Carl imodtog, da han i Aaret 800 blev i Rom kronet til Kæjser over Italien, Frankerige og Tydskland. Med samme Mandigheds Aand og Færdighed i at anspende Tanker, som havde opholdt og ledsaget Carl i alle disse Stats- og Krigsbedrifter, havde han fra sin Ungdom dyrket Videnskaber og Religions-Visdom; og dermed udrustet stred han ogsaa mod aandeligt Barbarie, og gjorde sine Undersaatter, dem som var nærmest om ham, og ved hans Hof, og Borgerne i Provinzjerne, lykkelige ved sine Anordninger for Skolevæsen, Studeringer, for Læreembeder og Religionsdyrkelse, ved sin Omsorg at give sine Undersaatter Bibelen selv i Hænder, hvori han selv gav det sjældne Fyrste-Exempel, at udarbejde Homilier over Bibelens Bøger. Alfred havde en ganske ulige mindre Stat end Carl, men dens Forhøvelse kostede ham lige saa langvarige og frygtelige Krige. Reen er han og uden Mistanke, for at have været drevet af Værsyge og Hærskelyst til at opofre sine Undersaatter, og at myrde dem, han havde gjort sig til Fiender. Rej, han blev fremtrukken af sit stille Studerings-Lævnet, da hans ældre Broder, den han havde med broderligt Velbehag seet paa Thronen, var død; og da hans Folk trængte

til

til en Anfører, som med Klogskab og Mandighed kunde byde de udvandrende Danstes Røverier Epidfen. Gys og tyve Aar vedholdt disse søle Krige, vor Histories Banære, at forstyrre den store Alfreds Arbejde for sit Riges Opkomst. Men hans Forstand, Videnskab og Mandighed var alle disse Møjsommeligheder voksen. Han skaffede sine Grændser Tryghed, og indførte i sine Stæder Menneſkedyrkelse, Religion af Bibelen for Almue, og videnskabelig Opdragelse for Folkelærere. Blant hans Skrifter, som endnu ere til, ere Udtolkningen og Commentarier over Bibelens Bøger. Kan det andet, m. L., end drage deres Agtsomhed til sig, at disse tvende retteligen store Herkere, som ere blevne deres Staters Vere og Menneſkedyrkere og Velgjørere, de have med deres Talent til Statsstyrrelse, og Kraft til at værges for deres Folk og Land, været Videnskabsmand og Formand for Folkeoplysning, de have søgt og fundet deres almeeennyttige Folkephilosophie i de hellige Skrifter.

Til denne Dags Handling i dette Møde passe sig Betragtninger over Folkelyksalighed, for med dem at hilse det nye Leveaar, som vor dyrebare Landsfader og hans elskede Son, vort Fædrenelands Haab, indtræde. Hvad sandere Lyksalighed kan ønskes en elsket Konge, end den, at see sit Folks Lyksalighed? Og i et videnskabeligt Møde som dette, hvor vi minde vort Selskabs Stiftelse, tænkes rimeligen ved Folkelyksalighed paa Folkeoplysning.

Men for at finde med vore Ønsker og Anslag det der er sand og gavnlig Oplysning, og for at fraskille den forsængelige, i hvilken der ikke spørges om, hvad trænger Menneſket til at vide, og hvad kan det anvende til at blive god, dvelig, og skaffe sig selv og andre Lyksalighed? saa tillader mig, mine Herrer, at føre Deres

Efter.

Eftertanke hen til den Kilde, hvorfra Menneſkeſlægten fra Verdens første Lider har hentet Folkelykſalighed og Folkeoplyſning. Denne Kilde maae dog vel være Menneſkeſkaberens, den ene Menneſkeſtyrers og Opdragers Wiisdom. Fra Menneſkeſlægtenſ Oprindelse og indtil denne Dag har Verden haft troværdige, overantvordede, betroede og gjemte Lærdomme, ſom kaldtes Guddomsſprog, Guds Ord, hvilke Menneſkene i deres Nationer og Slægter deels have troligen bevareret, og med deres Fornuft værdigen udtænkt og anvendt, deels have gjort en ſlet Brug af, forfalſket og forkaſtet dem; og derefter deels fundet Folkelykſalighed, deels ere blevne et Kov for Laſter og deres Ulykſaligheder.

Et omtrent 3000 Aar gammelt Tænkeſprog ſiger: "Hvor ingen Aabenbaring er, der forvildes Folket; lykſaligt det Folk, ſom bevarer Loven," det ſtaaer iblant Salomos Samling (29, 18). Jeg har beredet mig paa at tale herover, og ſaavidt den mig tilſtødte Tid, og mine Indſigters eller Tænksomheds Grændſer tillade det at foreſtille: Aabenbaret Lære eller Guds Ord ſom Kilden til Folkelykſalighed. Om denne Betragtning har Deres Biſald, m. E., det vil komme an paa, om en ypperlig og i Verdens Begivenheder ſtafæſtet Sandhed bliver nogenlunde værdigen afhandlet af mig. At jeg har kjendt Dybhederne og Vanſkelighederne i Beviferneſ fulde Førelſe for denne Sandhed, og at min Tale derfor har den Beſtedenhed, ſom gavner til at hjælpe paa Overbeviſningskraften, det haaber jeg De ſkulle finde. Men Vigtigheden af det Hjertes-Ånliggende for en god Borger, ſit Folks Elſker, kunde vel gjøre mig driftig til at forſøge min Tales Held. "Hvor ingen Aabenbaring er, der forvildes Folket." Jeg tier om hvad af
Dage:

Dagenes Begivenheder, der kan have givet Anledning til min Materies Valg. Derfor vil jeg strax begive mig til min Sætnings Udførelse, og vise, at den er et historisk Factum, virkelig Tildragelse, at den er Rimelighed, efter Menneskeslægten's Erang ønskelig og af Guddommens Algodhed forventelig. Vi skal være kloge i vor Hengivenhed og vor Iver for Norges og Danmark's Folkelykksalighed, om vi hos os befæste den Sandhed: lykkelige det Folk, som bevarer Loven.

Lad os spørge Oldtidens levede Minder, Fortællinger og Sagn om Oprindelsen til Folkevissdom og Folkelykksalighed. Der findes det at have været vedtaget Forestilling og Forventning, at retvise Love og Folkevissdom og Borgerindretning ere af Gud, som med saadan Belgjorenhed tager sig af Menneskene. Hesiodus i hans *Erga κ. ἡμέραι*. 10. beder den Allerhøjeste derom: *κλυθι ἰδῶν αἰῶντε, δικη δίδυε Τεμισαυ.* "Du som seer og hører, bønør og bestyr" Lov og Vedtægt med Rigtighed. Med en næsten ligelydende Bøn begynde Solons Athentenserens Love, efter Plutarch's Fortælling. I de gamle Grækers Sprog og i deres ældste Historie er det Ord, som betegner Guddoms Underviisning, *χρησμος*, ligesom Sagen selv i deres optegnede Begivenheder bekjendt. Men Grækernes Historie gaaer ikke saa langt op i Oldtiden, som de Osten for dem boesatte Nationers, fra hvilke de have deres Oprindelse. Grækerne nedstamme fra Kekrops og Kadmus, som kom fra Egypten og Phoenicien eller Kanaan. Og i disse Østerlande, dem man kan kalde Menneskeslægten's Barnevugge, findes og de værdigste Beretninger om Oprindelsen til Folkevissdom og Gudserkjendelse. Man leder hos alle Græker forgjæves om saa megen sund Menneskeforstand i

Iste Bind. D deres

deres Efterretninger om Begivenheder, hvormed Gudsdommen har meddeelt sig Menneskene, som der er i Abrahams Familiehistorie, i Moses Bedrifter, Anordninger, Fortællinger, i Folkelærernes Underviisninger og Sange efter ham, hvilke dette gamle Folk, som er Abrahams Afkom, har havt. Det er derfor og maae blive derved, at man søger hen til Abrahams Børns gamle og hellige Skrifter, naar der er Spørgsmaal om vis Historie af Aabenbaringer, dem Gud har givet Menneskene. I Almindelighed have Oldtidens Fortællinger dette Mærke, at de vise Menneskene i Samfund med overmenneskelige Raadgivere og Hjelpere, at de lade Guddommen tage sig af de ædle Mennesker, vise sig for dem, tale med dem, hjælpe dem. Ligesom disse forskellige Nationers og Tiders Meninger om det højeste Væsen vare mere eller mindre værdige, saa er det ogsaa kjendeligt i disse Guddoms-Aabenbareelser og Sprog, paa deres Fattelighed for den sunde Fornuft og deres Brugbarhed i det menneskelige Liv alle Verdens Tider igjennem. De rene og med retviis Fornuft meest stemmende Guddoms-Sprog ere de ældste; de senere have den Uægthed af Digterindbildnings eller sværmerisk Vidunderligheds Indblanding. Hvad der endnu er til af græske Vise og Folkestyreere, er altsammen langt yngre, end det vi have fra Abrahams Nation. Og af det, som iblant den fortælle, og fra den er os overleveret som Guddoms-Sprog, kan vi gjøre os et fatteligt Begreb, som lader sig forsvare, om hvad der er Aabenbaring fra Gud eller Guds Ord. Som Prøve herpaa, lad os tænke paa det, vi læse om Abraham (1 Mos. 17, 2.) "Jehova aabenbarede sig for Abraham, og sagde til ham: Jeg er den almægtige Gud, vandred for mit Ansigt og vær heel min." Denne Anviisning for den Tids Menneskeslægt, blant hvilken

aan

aandelig Tænksomhed og Omgang med usandselige Ideer var saa lidet i Øvelse, hvor er den værdig at blive givet ved Guddoms Nærværelse, ved en Røst ud af et Syn, som forkyndte den ene Altings Skaber og Velgjører! Hvor lys er den Forestilling om hans Nærværelse; "under mine Øjne er din hele Levebane; paa hvert Sted du er paa, ved hver Gjærning du har, fortroe dig altid for dette mit alting skuende Ansyn, og vær med alt, hvad du er og foretager og attraaer, min Eiendom."

Al lige Lys og Kraft til at vække aandelig Tænksomhed er det Svær, som blev givet Moses, da han blev kaldet til sit Folks Udfrier fra Egypten, og han spurgte om den Guds Navn, som sendte ham: "Jeg er den jeg er" og denne Beskrivelse om Guddommens Ubegribelighed, Uforanderlighed, Evighed, indbefattes i det nye Navn Jehovah, som er dannet af det hebraiske Ord, Havah, som betegner at være, at forblive. Endnu maae jeg nævne den uden lige herlige Forkyndelse, som blev Mose givet, da han begjærede at see Guds Herlighed, 2 Mos. 33 og 34.

Der ere mange flere saadanne Guddomsprog i Erkesfædrenes og Moses Historie, hvilke lade skønne, at de indeholde Underviisninger, som den Tids udyrkede Fornuft vist ikke kunde finde paa, og derfor erkjendes værde at indføres iblant Menneskene ved overordentlige Tegns af Guddommens Nærværelse. Paa denne Maade har det faaet guddommelig Anseelse, hvad Abraham saavel som Erkesfædrene for ham, og efter ham Moses og senere Folkeledere opskrebe eller mundtlig overleverede deres Familier og Efterverdenen. Det gjaaldt iblant dem for Guds Ord, og blev kaldet saaledes, ikke allene fordi synlige og upaatvivlelige Tegns paa Guddommens Nærværelse havde givet disse Sprog guddom-

melig Herkomst og Myndighed; men fordi den ved dem opvakte og fremlevede Menneskefornuft og Tænkfømhed, fandt i dem høj Wiisdom til Beundring og Glæde over Gud, Wiisdom til at leve som hans Mennesker, til at undgaae Lasterne, til at finde Menneskeværd og Menneskelyksalighed i Dyden, Sindets Fasthed til at bruge Livet vel, og til at stikke sig vel i Livets Møjsommeligheder. Det var de til aandelig Tænkfømhed sig tilskyndende Mennesker, som saaledes forstode sig paa Guds Ord, og fandt i det Sinds Fasthed, Sjæls Fred, Tap- perhed og Tryghed for deres Levebane.

Man finder i Davids, Assaphs og de andre den Tids Digteres Religionsfange, at denne høje Agtelse, Bevarelse og Anvendelse af Guds Ord, har været den store Hovedsag i deres almindelige sunde Fornufts Ideer om Religionen og dens Anvendelse. Den første Psalme priser det Menneske saligt, som, i Stedet for at tage Deel i Ryggesløses og Spotteres Sammenkomst, forlyster sig i Guds Lov og randsager den. Den 19de gjør den skønne Digterlignelse imellem Solens herlige udbredte glædende og velgjørende Lys og Liv, og det der i den aandelige Natur er Lys og Trøst, Kraft og Vejledning. "Jehovas Lov og Vidnesbyrd ere tro-
" faste, gjøre de Eenfoldige vise, husvaler Sindet, op-
" lyser Djæne, at søge Gud efter dem, giver Sandhed
" og Retfærdighed. Jehovas Domme ere dyrebare
" end Stykker fint Guld, sødere end klar Honning.
" Din Tjener paa mindes ved dem, han holder dem og
" har stor Løn."

Den 119 Psalme anpriser den Wiisdom, at be- vare og anvende Guds Vidnesbyrd, Forjættelser, For- skrifter, fordi derved den Unge holder sin Bane ustraffe- lig; det af Livets Møjsommeligheder prøvede Menneske finder Klogskab og Mandighed, bliver uforderøvet af La-
sterne,

sterne, ufor skrækket af Farligheder, om det farer vild og synder, reddet og oprejst ved Ydmygelse for Gud, og Bedrøvelse, udfries fra usorkskyldt Fiendskabs Overmagt, bliver taalmodig og derved omsider sejerrig i Lidelser. I Salomos Tankesprog findes flere Sentenzer herom, end det vi alt have hørt: hvor ingen Nabenbaring er, der forvildes Folket. Jeg vil her allene anføre dette Advarfelsesprog, for hvo der vil være lykkelige Sandhedsforskere i de Lærdomme, som høre til Mennefslyksalighed, 30, 5. 6. "Al Guds Tale er lutret, han er gavmild mod dem som flye til ham. Læg intet til, til hans Ord, at han ikke overttyder dig, og du bliver til Løgner."

At det var af saadanne Guddoms Ord, at Abrahams Nations Indretning og i de følgende Tider deres Kongestat havde sin Lovgivelse, og at dette Folk var lykkeligt saalænge og i den Maade, som Guds Ord blev adspurgt og adlydt, det er bekjendt af Historien, og derved tør vi nu ej opholde os. Men nu fordrer De kanskee m. H., at see den historiske Bished herom i de andre Nations Begivenheder udenfor Jødelandet.

Ja dersom vi havde de før deres Forsald lykkelige Nations, Egypternes, Grækerne, Romernes, Persernes Historie beskrevet af nogle af deres gamle Vise, en Melchisedek, Hesiodus, Theognis, Numa, Zoroaster; saa skulle vi vel gjøre Næde for det Guds Ord de have havt, og for deres Skjebnes Sammenhæng med Omgangen de have brugt dermed. Der møder os derimod i disse Nations Historie et uerstatteligt Savn af Beretninger, hvorledes Gud har antaget sig disse Nationer, som ikke have havt den Nabenbaring, som er givet Abrahams Folk og siden kommen til os? hvorledes det i de ældste Tider har forholdet sig med deres

Religions Reenhed og Oprindelse fra alt Lysets Fader? hvorledes under al den Indklødning af Skikke, og Digt, hvilke med Tiden udartede til tankeløse Fabler, gudværdige Lærdomme ere indhullede, men ved Tidernes Aflob desværre fordunklede? hvorledes de Meninger og Fortællinger om de mange Underguder eller ringere saakaldte Guddomme, kan forenes og have i tankomme Gudsdyrkeres Religion bestaaet med en allerhøjeste Guddoms Erkjendelse og Tilbedelse? Naar den i Menneskehistorien grandstende Philosoph seer Skrifterne for sine Kundskaber lige for sig, og luffende til for hans videre Undersøgelse og Spørgsmaale, saa er det hans Philosopherings Wiisdom og Koes, at han forkynder sin Uvidenhed, at han enten slet ingen Mening har, eller undholder sig fra at sige afgjørende Dom. O! den vanvittige Driftighed, ligesom vi kunde vide det uendelige Forsyns Veje i at opdrage og vejlede sine utallige Menneskeslægter, saa tillægge den Ewigvise og Gode Forkastelses Domme over disse gamle og mange Nationer, hvis første Tider ere saa saare lidet kjendte af os, (saa at endog nogles Navne og Boepæle neppe ret vides) og det allene paa den Grund, at de ikke ere ledede paa samme Maade som den Nation, hvis Religionsopdragelse vi kjende.

Underledes skal vi tænke, naar vi tage det til Grundsetning som Christendommens Apostel har skrevet. "Mon Gud allene være Jødernes Gud, mon ikke ogsaa Hedningernes." Deraf følger, at hvordan saa end i senere Tider deres Religioner i de fra deres Oprindelse forefaldne Omstiftelser see ud, saa maae det være sandt, at Sandhedens Gud har fra først givet dem saadanne Lærere, Lovgivere, og saadan Vejledning, som kunde passe sig til deres Eener, til den Tidens alders Maade at tænke og Landets Skikke, til den Frihed

hed som Skaberens har givet til Menneskets Væsen og Værdighed, og hvortil han vil opdrage det. Men i hvad Maal af Lydelighed og Fuldstændighed disse Kundskaber skulde gives, saa at hver Nation kunde være hjulpen og blive lykkelig i sin Døds og borgerlige Lyksalighedens Førfremmelse, det kan dog allene den evige Alvidenhed og Viisdom skønne og bedømme.

Lad os derfor ikke slutte saaledes: men undsee os paa deres Begne som have dømt saa: fordi Lykurg i Sparta, og Numa i Rom, og Solon i Athen, Zoroaster i Persien, Confuz i China, Mankokapak i Peru ikke havde og lærte en Religion, som fører Menneskets ganske aandelige Tænksomhed saa lige til det ene uendelige Væsen, til Gudsdyrkelse, som er Sandhed, fordi deres Religionsbud havde megen sandselig Indklædning af Lignelser og legemlige Øvelser, fordi mange af deres Lærdoms-Forskrifter maae forklares af de Tidens og de Stæders egne Omstændigheder, fordi disse første Læreres og Statsstifteres Lærdomme have i senere Tider faaet mange Tilfætninger, og nu for os have en uværdig fabelagtig og overtroist Skikkelse, derfor have disse første Lærere ikke haft Kald, Oplysning, Styrelse, fra den ene alle Menneskers Fader og Styreter, som dog er og har været ogsaa Hedningernes Gud. Havde man dog kun læst, hvad disse Hedningernes Vise have anordnet og have lært af ægte Religions Viisdom, havde man bedømt dem retteligen efter deres Tidens og Menneskers Forsatning, hvilket ogsaa med Moses Lov maae skee, havde man været saa billig, at skille fra den oprindelige Religion og Lovgivning de senere Tilfætninger og Forsælfninger, saa skulde man vel lade disse deres Menneskers Velgjørere beholde den Ære, at have været af Gud lærte, og vedtage Ciceros Ord. "Nemo vir magnus sine afflatu Deorum un-

”quam fuit.” Jeg vil kun af Plutarchs lærerige Levnetsbeskrivelse udtage de tvende af ham sammenlignede Statsstyrere Lykurg og Numa. Lykurg levede omtrent 900 Aar før vor Herres Christi Fødsel, i den Tid da Judas og Israels Nige var i deres Forsald. Da hans Broder Kongen i Sparta var død, og han selv kunde have taget Riget, fornægtede han Kongedømmets Glands og Bellebnet, men overholdt det nyfødte Barn sin Brodersøns Arveret til Thronen, blev hans Fostersfader og Formynder, og isteden for selv at herske over det da levende Folk, arbejdede han, ved at forfatte Love paa Nationens og Efterslægtens Dannelsse. Lykurgs daglige Levnet og Omgang svarede til hans Anordninger. Der fandt man den sig selv stedse lige Attraae at bygge paa sit Folks Borgerdyd og Samdrægtighed, Sæders og Levemaaders Reenhed for Egen nytte og Lyfers Adlydelse, mandig Taalmodighed i Besværligheder, god Lune og Fordragelighed, og sin høje Sjels Opløstelse over den Drift at hegne sig selv, paa dem hvis Forbittrelse over at han vilde drage dem fra Blodagtighed og Ryggesløshed, bragte dem til at forgribe sig paa ham *). Alt dette beviser, at det var andet end det Paafund hvormed ellers herskesyge Folkeledere have fanget taabelig Almue, at det var Sandhed, at hans Lærdomme og Anordninger havde en højere Herkomst end blot menneskeligt Gottykke, at det var Sandhed, at han og hans Love havde Guddommens Bisfald. Lykurg anordnede Gudsdyrkelses

Stikke

*) Velbekjendt er hans Behandling mod det unge Menneske, som havde slaget ham i Hjet med en Ksep; at han tog ham til sig, opdrog ham, og da han havde gjort ham til en velartet Borger, fremstillede han ham for Folket som Prove, hvorledes Kongen Lykurg hævnedes sig.

Skikke og Ofringer paa Alterne, som alle havde Hensigt og Udtydning til Mennessedyd og Livets rette Brug. Men hvilken ægte Religionsaand fremlyser af dette ene Evar han gav en, der bebrejdede ham, at det var ringe og tarvelige Gaver han havde foreffreven at bringe paa Alterne: "det er derfor," sagde han "at man aldrig, og at ingen skal undlade at ofre og ihu- komme Guddommen." Hvo der med Skjønksomhed og Bedømmelse læser hans Levnet hos Plutarch, kan ikke andet end beundre Lykurg, som en af Gud lært Viis, og en Mennekevelgjører for sin Tid og sit Land. Fem Hundrede Aar bevarede Sparta disse Love og Lykurgs Statsindretning, og i denne lange Periode vare Spartanerne et Mynster for Grækenlands Nationer paa Mandighed, Daarskabs Forsagelse, saavel i Sæder og Handlinger, som i Ord, hærdet Mandighed, Troskab og Sandfærdighed og Hengivenhed til det almindelige Vel. Sparta var indvortes lykkelig, æred af de andre græske Stater, aldrig grufom, men tiest sejrende i dets Krige, og stadfæstede den Sandhed: "lykkelig det Folk som bevarer Loven."

Det var næsten to Hundrede Aar efter Lykurg, at Numa Pompilius regjerede Rom. Plutarch har i Fortællingen om denne i sand Mennessedyrkelse lykkelige Konge, dømt beskeden og fornuftigen om det Samfund, han sagdes at have i sit eensomme Levnet med en Kildes Guddom, Egeria. Mythologiens Indhylning aflædet, saa er det Sande af Historien dette; at Numa, en til Religionsviisdom dannet og hengiven Sabiner, som imod sin Tilbøjelighed blev fremdraget til at regjere, var med sine gudelige Grundsetninger, og sin daglige Omgang med det højeste Væsen, og sin Troe at blive elsket af det, lykkelig i at vinde og beholde Verbdighed, Lydighed og Kjerlighed hos et vildt og krigerff

Folk; Lykkelig i at danne Folket og Staten til fredsommelig Borgerdyd, ved at indfløde Anordningerne i Religionsstikke, og at gjøre det til Grundsætninger for Statshandling, og til Folkestik og Mening, at Retfærdighed, Godhed, Keenhed, Kyndighed; Forsdragelighed og samdrægtig Bindfibelighed, er Gudsdyrkelse. "Det er efter Fornuften rimeligt, " siger Plutarch "at Gud, som ikke elsker Heste eller Fugle, (ved hvilke Overtroen fortæller, at Drakler ere " givne) men Mennesker, er gjerne tilstede hos gode " Mennesker, og ikke forsmaaer Samtale med en viis " og hellig Mand. " Numa har ikke, saavidt Historien fortæller, brugt denne Egerias Navn til at give sine Love og Beslutninger guddommelig Myndighed, men hans Levnets Viisdom, hans Handlingers, Sæders og Talers Retfærdighed, Godhed og Velvillighed, som stemmede overeens med daglig Øvelse i Betragtninger og Gudsdyrkelse, de bragte hans Undersaatter til den Overbeviisning, at hans Anordninger vare indgivne af Gud. Hans Religion var ikke Afguderie; at forestille Guddommen ved Billeder havde han forbudet, og han lærte dens Eenhed, Usynlighed, og dens Dykkelse ved Keenhed, Troefasthed og Velgjørenhed. Hans Regjerings beundringsværdige Kunst og Kraft var, at han vendte sit Folks vilde og erobringsslystne Sind og Sæder til Billighed og Fredsommelighed, og tillige afværge Raubnationernes Overfald og Forurettelser. I 43 Aar var Rom saa lykkelig, som Fred og Borgerdyd kan gjøre en Stat. At Numa havde ledet sit Folk den rigtige Vej dertil, beviste hans Efterfølgers imodsatte Adfærd og Skjebne.

Tullus Hostilius vragede sin Formands beste Indretninger, (jeg bruger her Plutarchs Ord) men især hans Omhyggelighed for Religionen, og spottede
 over

over ham som over en Stifter af Læbhed og Dwindag-
tighed, Han førte sine Undersaatter an til Krigen.
Dog, han vedblev ikke sin Bildhed, men under en
haard og mangfoldig Sygdom forandrede han sit Sin-
delag, og faldt da i en Overtroe, som afveg langt fra
Numas gudelige Dyd.

Foranderlighed i Menneskenes Forestillinger,
Meninger og Vedtagter, er og har været, ligesom i Al-
mindelighed Omkiftelse i alt hvad der er Menneskehe-
dens jordiske Forsatning, saa ogsaa den guddommelige
Religions Lod. Enkelte Mennesker og Menneskeslæg-
ter ere blevne deres erkjendte Lærdomme, Regler,
Løfter og Indretninger utroe. Men den ene uforan-
derlige og troefaste Menneskehedens Styrrer har efter
Forsaldenhed og Forbildelse ladet Tiderne omkiftes saa-
ledes, at nyt Lys og ny Vejledning ere opkomne, hvor
de forrige vare tabte og undergangne. Denne Mennes-
kenes Foranderlighed og Ubestandighed er ogsaa Aarsa-
gen til det Uansagelige i Guds Bestyrelse af sin Er-
kjendelse. Den store Forskjellighed i Nationernes Mem-
hed og Unemhed, i deres Raade at tænke og at leve,
i deres Friheds Brug og Misbrug, har bevæget den
evige Wiisdom, iblant alle disse Nationer og i alle Aar-
hundrede og Tiders Følge, at tale til dem i saa for-
skjellige Raader og ved forskjellige Midler. Ingen Hi-
storiens Forsker har Kundskab nok, og Granskning eller
Gjetteevne nok til at opdage og udfolde de mange
forskjellige Veje i disse Nationers Skjebne, som den
vise og trofaste Menneskesfader har valgt, for at lade
dem føle deres Trang til den eene usynlige Skabers og
Herfers Raade, og til hans velgjørende Sandhed, for
at lade dem blive flogne af Skaden, for at blodgjøre
Stolthed og Trodsighed, for at opdrage dem til Frihed,
Tænksomhed, Flid for Dyden, og Kjærlighed til det
aller-

allerhøjeste og evige Gode, til at søge Hæder og Lykka-
 lighed i en bedre Verden. Strækker da vor historiske
 Kundskab og vor Philosophie over Historien sig ikke saa
 vidt, at vi kan tilfulde forklare alle de gamle Ratio-
 ners Oplysning og Folkelykksalighed af deres Troskab i
 at bevare de hos dem nedlagde Guddomsprog, saa lad
 os indskrænke vor Betragtning til det Guds Ord, som
 er overgivet og betroet vort Europa, og som deels
 er, deels skal blive i vore Riger og Lande Folkelykksalig-
 hed. Det indeholdes i denne, uden Modsigelse, ægte
 og ærværdige Samling af gamle Skrifter, hvilke i en
 Tidfølge af snart 4000 Aar udbreder det blideste Lys
 over vor Jordklodes Historie. Beundringsværdigt er
 det Sammenhæng i disse Bibelens Bøger, at de frem-
 stille, og indtil denne Dag stadfæste den trøstefulde og
 glædelige Forestilling og Forventning, at denne Verden,
 med alle dens foranderlige Optrin, med alle de Møj-
 sommeligheder, Forkrænkelse, Omstyrteiser, dem La-
 sterne og Misbrugen af Guds Indretninger medføre,
 dog er en Huusholdning, i hvilken den evige Styrers
 Viisdom, Barmhjertighed og Almagt, skaffer Raad
 for alle Fordervelse; naar Menneskene blive flogede af
 Skade, og ville troe Gud denne Barmhjertighed og
 Magt at frelse til. I denne Samling af Bøger ere de
 Guds Ord indeholdne, som med retviis Granskning
 udfindes, at de ere givne og gjorte bitterlige med gud-
 dommelig Paalidelighed. Oldtidens Begivenheder,
 dens Menneskesæder, de gode og vise Guds Menneskers
 Dyd og Lærdomme i Omgang med Gud, de uvises For-
 vildelse og Exemplers Varsler, den usynlige Altings
 Styrers Aabenbarelse af sin vise, retfærdige og men-
 neskeelskende Regjering, det er Indholdet i disse Bøger.
 Den som det er betroet, i denne Alderdommens Skat, at
 søge Viisdoms og Gudsdyrkelses Kilde, paaligger det
 med

med Gransknings Vid, med Sprogkyndighed, med en godvillig og usfortroden Lyst til at finde Gud, at studere disse Bøgers Handlinger og Lærdomme, da findes de Guddomsprog, som gjælde til Efterrettelighed for Verden, saaledes som Edelstene og ægte Guldforn udvirkes af Bjergarten, der gemmer dem.

Da findes ogsaa Han, som i denne Guds Besiyrelse, som begynder fra Verdens Grundlægning, og i Guds evige Raadslutninger, var og er Solen i Guds Huusholdning, i hvilken alt Velbehag til den forfrænkede Jord har været og er indbefattet. Verdens Frelseres Mandomsannammelse og korte Menneſtebane, som i Overeensstemmelse med det han lærte om sig selv, endtes med hans Dødsdøden, og Opstandelsen, er et historisk Factum, som har været den forfængelige Selvflogskab til Anstød, men dog i snart 1800 Aar har staaet sin Troværdigheds-Prøve. Og ligesaa har hans Læres Bekjendelse i disse 1800 Aar gjort sig antagelsesværdig som Guds Ord og Folkelystsalighed. Men ak! hans Navns Bekjendere have ikke alle holdet det han sagde! "Naar I blive ved mine Ord, da ere I i Sandhed mine Disciple, og da skal I forstaae Sandheden, og Sandheden skal gjøre Eder fri." Sandhed og Frihed er Kjendemerket og Betsignelsen af det Guds Ord, som vi have fra ham i hans optegnede Taler og i hans ægte Disciplers, Paulus, Johannes, Petrus Skrifter, og deri er at finde Folkelyksalighed. Sandhed og Frihed, hvis Navne den store Hob af Menneſker saa sørgeligen have misbrugt, i Lædighed til at tænke, i forfængelige Indbilledninger, i Trodsighed paa Selvflogskab, i Lysters Wildhed, i Trældom under fordærvelige Vaner, i Menneſkerettigheders Undertrykkelse — Sandhed og Frihed, som

som er bleven, og skal blive de lærvillige og frivilligen sig bestræbende Menneskers Lod, som fatte Begreb om den og Attraae efter den, af Verdens Saliggjørerers Ord.

Hvad er da Sandhed? Sandhed er at kjende det forkrænkede Menneskes Trang i dets Lyder til Forbedrelse, i dets Ufred med sig selv, i dets Skyhed for det allerhøjeste og helligste Væsen, Trang til Forligelse med Guddommen, og til Benaadelse for sine Uføigelser, i den urandsfagelige Skjebnes mange Gjenvordigheder, i dette Livs mangfoldig uddeelte Nøjsommeligheder og Lidelser, Trang til den Forsikring, at det er urandsfageligt men ufejlbarstyrende Faderforsyn, som lader alting tjene til det Gode dem som elske Gud; i den over alt Levende, og al Menneskeherlighed, alle Menneskeanslag, og al Menneskestræbelse udbredte Dødelighed, Trang til et grundet Haab og vis Bestræbelse for en bedre og udsdelig Verden. I Uføigelse fra denne Sandhed eller Ukyndighed om den, er Frihed til alle Tider paa mange Maader bleven ilde forstaaet, og har været og er et mistænkt Navn, og en frygtelig Fiende af Folkelykksalighed. Navnet Frihed have tusinde, og atter tusinde, onde og gode Mennesker ført i Munden, men hvor faa have taget vare paa og begrundet hvad der om Frihed er Guddomsprog, det Menneskers og Nationers sande Hyrde og Velgjører har efterladt os. Mon det da er, eller i Alvor kan agtes for en Urimelighed, for en Slaphed i Forstanden, en Haanlighed at lære Forklaring om Frihed og Friheds Sands af Ham, hvis Bane i Verden, hvis Højhed og Fortjeneste af Verden var dette, med Guddommelig Herlighed og Almagts Beviisning, at bebude Menneskene den Rættighed, den Lykksalighed, at være den Allerhøjestes Børn. Det er Frihed

hed efter det os givne Guds Ord. Men af! det er saa tungt for den store Hob, som kun har Sands for det der har synlig Glands, og for det som medfører legemlig Mægelighed og indbildt Glæde, og for det som roses lydelig af Mængden, saa tungt at attraae det Sande, som ikke glimrer for Barne-Dine, som ikke kan beregnes i Pengesummer, som ikke skaffer Herredømme over lydige og smigrende Slaver. Tungt at lære at glædes ved den Frihed i at være den Allerhøjestes Børn. Alligevel er det mueligt at komme til denne retvise Sjænsomhed, og attraae denne Menneſkeverd, denne Adels og denne Lands Frihed, at Menneſker leve og bestræbe sig, bedres, forædles, nyde det Gode og naae det Held, som den Allerhøjestes Børn, i hans Huus og under hans Opdragelse. Og saa er det da ogsaa mueligt, at en Nation attraaer og naaer denne Adels og Frihed. Lad ingen tillade sig den Spot over Folkelykſalighed, at det var kun i en Drøm, at en Stat af værdige Christne havde Sted. Et lykſaligt Folk er en Ager af tæt og glædeligen vorende Frugtsæd, hvor dog ikke alle enkelte Aar, paa lige stærke Halmer, bære lige fyldte Bopper, og hvor sjelden strøet Ukrud utrivelig og ubemærket ikke hindrer eller besjæmmer den gode Sæd. Men at vor Statsforfatning grunder Folkelykſalighed paa Religions-Opdragelse og paa Lovgivelsen af Guds Ord; det viser Kongeloven, som forbinder Kongemagten med Guds Ords Udspørgelse, og

Lands-

Landsloven, som bestemmer Religionen efter Guds Ord i den hellige Skrift, og fordrer af hver den Indfødt eller Udlænding, som vil lade sig bruge paa Prækestolen, Attestation om hans Forfremmelse i Guds Ords Kundskab. (2. 2. 1.) Her er da Anviisning for gode og oplyste Borgeres samdrægtige Ønsker og Bestræbelser for Folkelykksalighed. Alle Guds Taler ere som luttret Guld, han er gavmild mod dem som holde sig til ham. Læg ikke til hans Ord.

Vort nu til Ende gaaende attende Aarhundrede, med dets udvidede og berigtigede Indsigter, kan lade det Menneske, som søger Gud og Sandhed og Dyd med en god Villie, finde Guds Ord liig luttret Guld, klart i dets Overeensstemmelse med reen Fornuft, som mærker paa Menneskernes sande Trang, og tilstaaer dem, luttret fra Overtroen og udbortes overdreven Engstelighed og Troldom, i menneskelige Religions-Paafund, luttret, saa at de der fatte, modtage Guds Gaderkjerlighed i at oprejse, forbedre og dueliggjøre Mennesket i den Forsoner og Konge han gav os, de finde Frihed som Guds Ejendomme, Frihed fra fordærvede Laster, Frihed i at ikke rette sig efter Mængdens daarlige og lastelige Exempier, Frihed i at antage det Sindelag, i at danne sig for den Flittighed, Trost, Vredsdrist og Velvillighed, som Guds Ord foreskriver i vor Omgang i Verden, Frihed i at være al menneskelig Orden underdanig, at stikke sig i

de Møjsommeligheder og omskiftelige Gjensvorbigheder, hvilke Verdens Usuldkommenhed og det indblandede Onde medfører, Taalmodighed at overvinde det Onde med det Gode, Mandighed, naar de Ufkyldiges og det Almindeliges Forsvar er Kald, naar endog Livs Opofrelse er Borgerpligt.

Wille De nu tillade mig, m. H. H., at drage af denne hele Betragtning den Slutning: Det er den højeste Hæder og Gavnlighed, som kan vindes ved Videnskabers og gammel Litteraturs Sprog og Histories og Menneskedyrkelses Randsagelse, naar den kunde fremstille dette; Alle Guds Taler ere luttrede, han er gavmild mod dem, som holde sig til ham. Og dette Tankesprog indbefatter det Betsignelses-Duffe, som oplyste tænkende og følende lærde Borgere kan gjøre for deres Fædreland og deres Konge: at Guds Ord maatte af vor dyrebare Konge og hans elskte Søn, og af os alle, kjendes og findes som luttret Guld, der staaer sin Prøve i Ilden. I Staternes Omveltninger, og i Menneskebegivenheder, have til alle Tider Ildprøver haft Sted, hvori det, som var i Gang for Visdom og Klogskab, blev kjendt for hvad det var. Vi oplevede, at ikke blot denne ene Nation, men de flere ere satte i den forskædende Ild, som truer at gribe videre om sig. Hvo der forstaaer sig derpaa, maae vide hvad det er for Bygninger af Træe og Halm, forsængelig Wittighed, troløs Philosophie, Blødgættigheds Maximer.

mer, Kronens flet baarne Herlighed, Fyrstestoltthed, Hierarchies Skalkagtighed, som der er lagt i haanlig Afse. Skaandede Fædreneland! maatte dine Bygningsmænd altid holde sig til den ene Grundvold, Menneskenes Forsoner og Hyrde, paa hvilken Religion og Stat, og Borgerfamsdrægtighed og Kongeheld er bygget, maatte hvad der bygges være Guld og Sølv og ægte Stene, som holder deres Prove i Jorden. Maatte de, som det er betroet at danne Ungdommen til Embedsmænd, Religionslærere, Borgere, de som staae paa Lærestolene, de som saae Kundskabs- og Oplysnings-Sæd ved Skrifter, de som have Del i det Almindeliges Bestyrelse, Kongen og hans Huus, alle, som skulle søge Almeensvel og Stats-Tryghed, maatte de forstaae sig paa denne gamle og senere Fædrenelandsselferes Wiisdom, og med en Lyfurg og Solon og Numa og David tænke: "Jeg vil høre, hvad Gud taler, han taler Fred til sit Folk og sine Dyrfere, og de skal ikke vende sig til Daarlighed." Ps. 85, 8.

Æmmer det sig vel, mine Medborgere! i dette vort Møde, og i denne Beskuelse af det, som Aarhundredes Erfaring viser os, anderledes, end at vi der lære de vise Dnsker, hoormed vor Kjerlighed, og vort skyldige Bisfald, og vort Haab, i Dag holde vor dyrebare Konge og hans elskværdige Søns Minde? Hvad er dog værd at nævne af Kongehæder eller Kongeglæde,

naar

naar denne ønskes og prises: At Folk og Fyrste vide sig af Gud lærte, at Lovens Aand og Mening er, at anvende den ved Guds Ord og givne Sandhed og Frihed; at Kongen seer sin Regjerings Handlinger, formedelst dette Præg de bære, hos fremmede Magter agtede og omgjerdede med den Kraft og det Mod, som kysker Trusler og Vaaben; at Kongen seer sit Folk dannet, oplyst, og vejledet til Sandhed og Frihed i Grundsætninger og Handlinger, i al Gudsdyrkelse ved Borgerdyd og huslig Bølgærds Forarbejdelse. Saa sid paa dine Fædres Throne, af Gud yndede Christian! saa see din og vor Frederik ved din Side. Gud er gavmild mod dem som holde sig til ham. Stadfæst dette dit Ord, du Kongernes og Folkenes Fader! Lad Dagen, og de mange flere Dage, dem din Mildhed give vor Konge og hans Søn, sinne blide for dem! Mild og rig paa Bølgærmselser og Glæder, lad din Godhed kjendes og erfares og troes af vor Sandhed og Frihed dyrkende Frederik, og hans yndefulde Maria. Lad den paa deres Forældre-Arme sømmelig baarne Datter opøffes som din Yndling. Kongehuset blomstre som din Plantelse. Den Kongelige Moder see det, og føle sin Alder foryngt og opløst derved. Vor Konges Broder og vort Lands Elsker, Bølgærmsører, og dette Videnskabers-Sædes milde Bølgærmsytter, giv hans Huses frydefulde og yndige Fremvæxt!

Giv (din Visdom, Fader! veed Tiden og Mid-
 terne) Norge Dykkelse og Velsignelse af Videnskaber
 og Konster, dets Nation blive, som nogen paa denne
 Jord, oplyst, kraftfuld, god. Og fra gamle Trond-
 hjem straale Lys hen til det fjerne Vardøe.

